

OPHAVSRET

FRA PIONERARBEJDE TIL ETABLERET BIBLIOTEKSSERVICE

I takt med digitalisering og stigningen i online undervisning er ophavsretslige spørgsmål begyndt at fylde mere og mere for både biblioteker og deres moderinstitutioner. REVY har taget pulsen på arbejdet med ophavsret rundt omkring i det danske bibliotekslandskab med bidrag fra Aalborg Universitetsbibliotek, Københavns Universitets Biblioteksservice og Syddansk Universitetsbibliotek.

AF JESPER BENDIX, FUNKTIONSLÉDER AALBORG UNIVERSITETSBI­BLIOTEK OG FORMAND FOR DFFU FORUM FOR FORMIDLING AF OPHAVSRET.

Efterhånden som hele den bibliotekariske verden bliver mere og mere elektronisk, bliver der stadig større behov for at oplyse dels personale, dels brugere om, hvorledes man skal agere, når man håndterer elektroniske dokumenter, billeder, lyd­filer, databaser osv. Problemet er langt fra nyt, lige så længe vi har haft mulighed for at sende ”noget” fra en computer til en anden, har det været nødvendigt at gøre opmærksom på, at det ikke er ligegyldigt, hvad man sender og hvordan.

Det forventes, at informationsspecialister ved, hvad ophavsretsloven tillader

Det er åbenlyst for enhver, at man ikke må kopiere en film eller en cd og benytte den. Men hvad med små billeder hentet på nettet og brugt i datterens konfirmationssang. Eller når man skal pynte lidt på en tynd rapport med et flot fuldside billede. Der er gråzoner, der kan være svære at gennemskue. Som fagfolk skal vi være opmærksomme på, at vi, som ”informationsspecialister” ofte bliver opfattet som dem, der ved, hvad loven tillader, og derfor står som lysende eksempler på, hvad der er rigtigt og forkert. Og når vi bevæger os over i undervisningssektoren, hvor læreren gerne vil dele elektroniske dokumenter og kompendier ud, så han/hun ikke behøver at printe i dagevis, er det meget let at træde ved siden af.

En sammensat gruppe leverer svarene

For at kunne imødekomme de spørgsmål, der kommer fra både kolleger og brugere, har flere biblioteker nedsat arbejds-/specialgrupper, der håndterer den slags sager. På Aalborg Universitetsbibliotek er vi en gruppe på 5 personer, sammensat fra meget forskellige afdelinger på biblioteket, der varetager opgaven. Gruppen er sammensat af personale fra vores informations- og accessionsteam og VBN-redaktionen. Vi har desuden allieret os med en cand. Jur. fra det juridiske fakultet,

hvor vi kan trække på noget ekspertise i tvivlstilfælde. Vi gør et meget stort nummer ud af, at alle spørgsmål skal besvares – dumme spørgsmål findes ikke! Og folk skal have et fyldestgørende svar, hvilket i flere tilfælde kan resultere i mange mailkorrespondancer gruppen imellem, før vi kommer frem til et svar, der giver mening for os. Vi har lavet en hjemmeside under bibliotekets hjemmeside, hvor vi har forsøgt at give folk mulighed for selv at få svar på de fleste spørgsmål uden at skulle kontakte os. Siderne er delt op efter områder: undervisning, opgaveskrivning osv., således at man (forhåbentlig) kan finde frem til det rigtige svar ved egen hjælp. Men der er selvfølgelig hele tiden tvivlsspørgsmål, som skal besvares. Og så kan man jo altid skrive til os.

Samtidig understreger vi altid, at vi ikke er jurister, og derfor ikke vil drages til ansvar, hvis vi svarer forkert. Gruppen har eksisteret i et par år, og vi føler, at vi efterhånden er ved at finde en daglig form, der betyder, at vi også kan fokusere på andet arbejde. Du kan se mere til gruppen på vores hjemmeside: www.aub.aau.dk/ophavsret-plagiat.

Nyt DFFU forum om ophavsret

Som en udløber af det ophavsretslige arbejde, er der blevet nedsat et nyt forum under Danske Fag-, Forsknings- og Uddannelsesbiblioteker: Forum for formidling af ophavsret, hvor vi vil forsøge at udbrede kendskabet til ophavsretten. Bestyrelsen er sammensat af kolleger fra div. danske forsknings- og fagbiblioteker. Forummets primære opgave er at hjælpe kolleger på diverse uddannelsesinstitutioner med at få indsigt i arbejdet med ophavsretslige emner. Denne opgave vil blive løst gennem afholdelse af temadage/konferencer/ og lign. Lige i øjeblikket arbejder vi med at lave en konference på KB til oktober, hvor der skal sættes fokus på den daglige balance mellem lovgivning, aftaler og licenser. Se mere på forummets hjemmeside: <http://dfdf.dk/index.php/fora/ophavsret>

OPHAVSRET

E-LÆRING VED SDUB

AF JENS DAM, JENSDAM@BIB.SDU.DK,
SEKTIONSLEDER VED SYDDANSK UNIVERSITETSBIBLIOTEK

Da SDU for år tilbage begyndte satsningen på e-læringsområdet, stod det hurtigt klart, at en del undervisere var i tvivl om, hvad de måtte med egne og andres materialer på den nye e-læringsplatform. I forvejen florerede der, på de forskellige fakulteter, en række mere eller mindre håndholdte retningslinjer for, hvor meget materiale underviserne måtte bruge i deres undervisning, og overgangen til digitale materialer gjorde ikke tingene lettere. Dette var utilfredsstillende både for den enkelte underviser og for SDU som helhed, og det blev derfor besluttet, at biblioteket skulle prøve at levere et samlet overblik over både ophavsretslovgivningen, aftalerne med Copydan og licensbetingelserne for de mange e-tidsskrifter, som biblioteket stiller til rådighed. Resultatet af beslutningen har betydet, at man som ansat eller studerende ved SDU i dag har mulighed for at få råd og vejledning omkring ophavsretslige emner ved at henvende sig til biblioteket.

Bibliotekets service retter sig primært mod ansatte, og specielt problemer i forbindelse med e-læring er i fokus, men det hænder også, at studerende henvender sig for at få hjælp omkring hvad de må i forbindelse med specialer og lign. Andre spørgsmål om ophavsret forsøges også besvaret. Det kan f.eks. være i forbindelse med publicering af artikler med

billedmateriale eller spørgsmål omkring hvad en ansat må lægge på en hjemmeside, der bliver spurgt om. Det er Referenceafdelingen i Odense, der er ansvarlig for det praktiske arbejde og pt. er der 3 medarbejdere tilknyttet servicen. 2 bibliotekarer og en cand.mag i engelsk, men udover ovennævnte personale deltager også bibliotekets e-funktion indirekte i arbejdet

omkring ophavsretten, idet de varetager bibliotekets licenser på digitalt materiale og holder styr på, hvad der er tilladt med enkelttitler. Da ingen af de involverede på biblioteket har en juridisk baggrund, er der etableret et samarbejde med SDU's juridiske kontor, der fungerer som bagstopper, når spørgsmålene bliver for kringledede. Det er ligeledes det juridiske kontor, der står for den endelige godkendelse af kontrakter, og det er også det juridiske kontor, der pt. deltager i de nationale forhandlinger mellem Copydan og De danske universiteter omkring en ny aftale om fotokopiering og indskanning. Dette parløb mellem biblioteket og den juridiske enhed ved universitet fungerer rigtig godt, og alle de involverede parter har

Ophavsret og undervisning ved SDU - faktaguide

Fotokopi og print
Du må kopiere fra alle trykte tekster og printe fra hjemmesider.
Så meget må du kopiere eller printe:
Hvis værket er:
Op til 5 år: Max 10 % dog højst 25 sider.
Fra 5-5 år: Max 15 % dog højst 40 sider.
Afsluttet 5 år: Max 20 % dog højst 75 sider.
HUSK: Kildeangivelse: Titel, forfatter, forlag/ udgiver.

Indscanning
Du må indscanne 20 % - dog højst 20 sider af en publikation på enemåde.
Der må ikke indscannes materiale, som allerede findes digitalt.
Der må ikke ændres i den indscannede tekst.
Filmer må IKKE males - men SKAL lægges på elearn.sdu.dk.
Udprint fra betalingsdatabaser må ikke indscannes.
Aviser og dagblade må ikke indscannes.
HUSK: Kildeangivelse: Titel, forfatter, forlag/ udgiver.

Elektroniske tidsskrifter og e-bøger
Gennem biblioteket har du adgang til en lang række elektroniske tidsskrifter og e-bøger, som du kan bruge i din undervisning.
Et stort del af dem må du anvende i pdf-format på elearn.sdu.dk, men det er den enkelte le-cens, der bestemmer brugen.
Se mere på sdu.dk/ophavsret
Kontakt Biblioteket hvis du er i tvivl - jensdam@bib.sdu.dk eller lib@bib.sdu.dk - eller ring 6592 4411.

Internet
Netsider er, ligesom andet materiale, det blot af ophavsretsløst.
Du må ikke til fælles indhold og printe fra hjemmesider.
Du må ikke kopiere hele hjemmesider og lægge dem på elearn.sdu.dk.
YouTube videoer:
Du må gerne anvende videoer i e-learn.sdu.dk, som er lagt fritligt på YouTube.

Film
Hvis du vil bruge film i din undervisning, er der flere forskellige muligheder. Har filmen været vist i tv, er der en stor chance for, at du kan finde den gennem Mediestream.dk.
Vær opmærksom på at Mediestream.dk kun er til forsknings- og undervisningsbrug.
Se mere om de øvrige muligheder for brug af film i undervisningen på sdu.dk/ophavsret

Billeder
Til letere undervisningsbrug og til brug i opgaver må du hente billeder fra internettet og fra bøger.
Som ansat og studerende ved SDU har du også adgang til en række billedarkiver, herunder Colourbox.
Materiale i Colourbox må bruges til både markedsføring, undervisning og artikler m.m.
For adgang til Colourbox: Send en mail til e-learn@bib.sdu.dk og bed om en invitation.
Se mere om brugen af billeder: sdu.dk/ophavsret HUSK altid kildeangivelse på de anvendte billeder.

Radio og tv
Hvis du vil bruge radio eller tv udsendelser i din undervisning, kan du finde et meget stort udvalg via Mediestream.dk.
Du må også kopiere og lagre radio- og tv-udsendelser fra en lang række kanaler. De kopierede udsendelser må lægges på e-learn.sdu.dk.
Du må IKKE kopiere fernyudsendte spillefilm, som er produceret med henblik på biograffremvisning.
Se mere om hvilke kanaler du må bruge på sdu.dk/ophavsret

Reklamer
Til undervisnings- og forskningsbrug kan du finde en lang række reklamer gennem Mediestream.dk.
Mediestream indvilliger biografreklamer fra perioden 1994-2005 og TV2-reklamer fra perioden 1998-2005.
Sendingen bliver løbende udbygget.

Musik
SDU har IKKE nogen aftale på dette område, så hvis du vil benytte musik i undervisningen, skal du have en aftale med rettighedsforretningen. Når man bruger musik offentligt, kræver det, at man har en aftale med KODA.
KODA forvalter musikforretningens rettigheder, og gennem dem kan man indgå en aftale og betale for musiktillægget.
Se mere på www.koda.dk

www.sdu.dk/ophavsret version 2, 2013

glæde af at kunne henvise til hinanden, når der er specielle ekspertiseområder, der kræver svar. Udover den tætte kontaktflade mellem biblioteket og det juridiske kontor deltager bibliotekets personale i diverse netværk, herunder UBVA og DF's forum for formidling af ophavsret.

OPHAVSRET

KUBIS COPYRIGHT SERVICE

AF TILDA SKARBY STALLKNECHT OG BO SØGAARD JENSEN,
DET JURIDISKE FAKULTETSBIBLIOTEK, KB / KUBIS

Bibliotekets ophavsretsservice består af tre elementer

Der er tre centrale elementer i bibliotekets service omkring ophavsretten. Det første er en webside – sdu.dk/ophavsret, der var det oprindelige afsæt for bibliotekets arbejde med ophavsretten. Websiden blev først lavet som et forsøg på at koge den danske ophavsretslov ned til en enkelt side, men er sidenhen blevet ændret en del og står i dag som en form for overbygning på det faktaark, som udgør det andet og pt. mest centrale element i bibliotekets service.

Faktaarket er lavet som en oversigt over forskellige materialetyper med en kort og koncentreret tekst, der skitserer, hvad man må med de enkelte materialer. Faktaarket bliver uddelt til alle nysansatte og bliver desuden formidlet ud i undervisningsmiljøet gennem det netværk af e-læringskoordinatorer, der vejleder underviserne på de enkelte fakulteter. Som det tredje element står den personlige betjening af ansatte og studerende

Hvad byder fremtiden?

Selvom der til stadighed foregår et arbejde for at ensrette reglerne på det ophavsretlige område, er der dog intet, der tyder på, at bibliotekets involvering bliver mindre i den nærmeste fremtid. Ved SDUB kan vi se, at der fortsat er brug for vores ekspertise og særlige vinkel på ophavsretten. Med øget fokus på både forskningsunderstøttelse og understøttelse af f.eks. universitets arbejde med MOOCs er hele det ophavsretlige område stadig i vækst.

Universitetsbibliotekerne har ophavsretten tæt inde på livet, og jo mere digital verden bliver, desto større betydning vil ophavsretten få for forskere, undervisere og studerende. Københavns Universitetsbiblioteksservice (KUBIS) oplever et stigende antal brugerhenvendelser vedrørende ophavsret, og af den grund blev KUBIS Copyright Service sat i søen pr. 1. januar 2014.

Ideen realiseres

Universitetsbibliotekaren på Københavns Universitetsbibliotek fremlagde i foråret 2013 et forslag til etablering af en copyright service. Baggrunden for forslaget var, at man i de faglige miljøer oplevede et udbredt behov for vejledning i ophavsret.

Formålet med servicen er for det første at give undervisere, forskere og studerende ved KU vejledning om ophavsret og for det andet at foretage klarering af rettighedsbelagte ressourcer til brug for undervisning og forskning.

1. januar 2014 blev KUBIS Copyright Service (KCS) etableret. KCS varetages af informationsspecialisterne Bo Søgaard Jensen og Tilda Stallknecht. Servicen er forankret på det Juridiske Fakultetsbibliotek med Fakultetsbibliotekar Christian Lauersen som projektejer. KCS er organiseret som et treårigt projekt, hvortil der er afsat 1 årsværk samt et beløb til kompetenceudvikling.

Markedsføringen

I tiden op til at KCS gik i luften markedsførte vi servicen ved at:

- Trykke plakater med information og kontaktoplysninger
- Udsende nyheder på diverse web-platforme
- Udsende nyhedsmails til interessenter.

For at sikre os, at vores brugere ikke glemmer os, har vi imidlertid allerede nu konstateret, at der er behov for løbende markedsføring fx i form af et roadshow på institutterne.

LibGuiden - vores ansigt udadtil

LibGuiden er designet så den primært retter sig mod forskere, undervisere og studerende. Her samler vi svar på ofte stillede spørgsmål vedrørende ophavsret, og vi arbejder løbende med indholdet. Den største udfordring også her er at formidle juridisk kompliceret stof på en måde, så det ikke bliver rådgivning, men brugbar vejledning. Du kan se vores LibGuide her: libguides.culis.kb.dk/ophavsret.

Undervisningen

LibGuiden suppleres af vores personlige møde med brugerne i forskellige undervisningssammenhænge. Vi samarbejder bl.a. med andre undervisningsansvarlige i KUBIS om undervisning af ph.d.-studerende og undervisning af kolleger. Vi er desuden i gang med at undersøge behovet for undervisning rettet mod forskere på de enkelte fakulteter.

Vores erfaringer indtil nu

Henvendelserne, som dækker en bred vifte af problemstillinger, kommer fra undervisere, forskere, kolleger, borgere, virksomheder samt museer. Mere ligetil spørgsmål fra undervisere vedrørende Copydan aftalelicenser har der mod forventning ikke været mange af, og vi håber, det er fordi, at underviserne finder svar på vores LibGuide.

Udfordringerne med ophavsret bliver fremadrettet større af, at vi lever i en global digital verden, hvor det er let at få adgang til tekst, billeder mv. Arbejdet med MOOCs er et godt eksempel på ophavsrettens udfordringer. Her høstes undervisningsmateriale fra internettet til brug for kurserne, og vores erfaring er, at ophavsretten ofte er sidste punkt på dagsordenen. Udover en tidsmæssig udfordring mht. clearing af materialet, giver dette udfordringer i forhold til ophavsretslovgivningen i de lande, hvor kurserne følges.

Det er ikke kun brug af andres materialer, man skal forholde sig til. Ved udgivelsen af egne værker, er det fornuftigt at være opmærksom på de problemstillinger om rettigheder, som kan opstå mellem forfatter og forlag. Ønsker man som forsker senere at parallelpublicere sit arbejde i open access, skal man fx være opmærksom på de aftaler, der oprindeligt er indgået med forlaget.

Kontaktflader og kompetenceudvikling

Vi arbejder løbende på at etablere netværk med brugere og kolleger, der arbejder med samme problemstillinger fx deltager vi i DFFU's Forum for formidling af ophavsret. Vi er også glade for det samarbejde, vi har med Morten Rosenmeier og Clement Salung Pedersen på Det Juridiske Fakultet, hos hvem vi kan få hjælp til løsning af særligt komplicerede spørgsmål. Derudover har vi gode kontakter til Copydan og UBVA.

Ophavsret er kompliceret, og det kræver, at vi løbende udvikler vores kompetencer. Blandt andet har vi fulgt UBVA's kurser, været på studiebesøg på University College London samt fulgt et online kursus i almen ophavsret med advokat Peter Schønning som underviser. ●

